

Альона Надточій

Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, аспірантка кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І.

Зязюна; Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8261-2929>;

E-mail: dobrajadevchka@gmail.com

Ніна Підбуцька

докторка психологічних наук, професорка, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, завідувачка кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5319-1996>;

E-mail: Nina.Pidbutska@khpi.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У КОНФЛІКТНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація: у статті розглянуто аспекти конфліктної взаємодії в умовах сучасних викликів, зокрема вплив воєнних дій, стресових факторів і цифрового середовища. Проаналізовано, як повномасштабне вторгнення змінило уявлення української молоді про конфлікт і способи поведінки в ньому. Використано психодіагностичні методики, які дозволили оцінити зміни у сприйнятті конфліктів, зокрема перехід від вербальної агресії до фізичної, підвищення чутливості до критики та зниження готовності виконувати роль посередника. Особливу увагу приділено аналізу впливу стресу на реакції молоді у конфліктних ситуаціях. Показано результати, що свідчать про адаптацію поведінки до умов підвищеного ризику та нестабільності. Дослідження розширює знання про динаміку конфліктів у контексті війни та пропонує підходи до їх конструктивного вирішення. Результати можуть бути використані для розробки програм підтримки резильєнтності та ефективної комунікації в кризових умовах.

Ключові слова: міжособистісний конфлікт; стратегії поведінки у конфлікті; гендерний аспект; конфлікт; конфліктна взаємодія; соціальне життя.

Alona Nadtochii

National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, graduate student of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I.

Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;

E-mail: dobrajadevchka@gmail.com

Nina Pidbutska

doctor of psychological sciences, professor, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, head of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;

E-mail: Nina.Pidbutska@khpi.edu.ua

© Альона Надточій, Ніна Підбуцька, 2025

PERSONALITY BEHAVIORAL FEATURES IN CONFLICT INTERACTIONS

Abstract: the article explores under-researched aspects of conflict interaction in the context of modern challenges, particularly the impact of military actions, stress factors, and the digital environment. It analyzes how the full-scale invasion has transformed Ukrainian youth's perceptions of conflict and their behavior within it. Psychodiagnostic methodologies were employed to assess changes in conflict perception, including a shift from verbal aggression to physical aggression, heightened sensitivity to criticism, and a reduced willingness to take on the role of mediator. Special attention is given to analyzing the influence of stress on youth reactions in conflict situations. The findings indicate behavioral adaptation to conditions of heightened risk and instability. This study enhances understanding of conflict dynamics in the context of war and offers approaches to constructive conflict resolution. The results can be used to develop programs aimed at fostering resilience and effective communication in crisis conditions.

Key words: interpersonal conflict; conflict behavior strategies; gender aspect; conflict; conflict interaction; social life.

Alona Nadtochii, Nina Pidbutska

An extended abstract of the paper on the subject of:
“Personality behavioral features in conflict interactions”

***Problem setting.** The study of individual behavior in conflict during martial law is highly relevant due to the complex socio-political situation in Ukraine resulting from large-scale military aggression. According to the State Security Assurance Strategy adopted in 2021, one of the state's key priorities is to establish resilient connections between state security stakeholders and to support the mental health of the population. In this context, researching conflict behavior enables a deeper understanding of how individuals respond to stressful situations related to war and identifies mechanisms that can help prevent the destructive consequences of such conflicts. The issue of adaptation for military personnel and veterans is of particular importance, as they often face internal and external conflicts upon returning to civilian life. This aligns with the goals of state rehabilitation programs for war veterans and their families. Researching conflict behavior contributes to the development of rehabilitation programs that facilitate harmonized interaction with society and reduce levels of aggression.*

***Recent research and publications analysis.** A certain amount of research experience on this issue has been accumulated in Ukraine and is highlighted in numerous sources. For example, many scientific studies conducted at the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” are dedicated to this topic. Specifically, N. Pidbutska carried out a comprehensive study on the pedagogical conditions for forming a conflict-resolution culture among future mechanical engineers, while O. Romanovskyi identified the features of conflict communication in engineering activities. Researchers from the Department of Pedagogy and Psychology of Social Systems Management have focused on studying aspects of conflict interaction relevant to engineers and members of industrial teams, which have their specific characteristics. It is worth noting, however, that these studies were conducted before the full-scale invasion, so they do not account for factors related to military actions. In recent years, international researchers have increasingly focused on the role of emotional strategies in responding to conflict situations.*

For instance, in an article by M. Santamaría-Villar and colleagues, they examine how different approaches to emotion regulation affect the effectiveness of conflict resolution, emphasizing that adaptive strategies, such as cognitive reappraisal, promote constructive interaction. Huang K.'s work analyzes the impact of social networks on shaping young people's perceptions of conflicts, demonstrating that the rapid exchange of information in a digital environment can either amplify or mitigate conflict interactions, depending on the context. In a study by J. Sparada and colleagues, attention is focused on the mechanisms of building resilience to conflicts in the workplace, highlighting the importance of maintaining psychosocial well-being to prevent conflict escalation. These studies underscore the relevance of exploring the emotional and social aspects of conflict interaction in various contexts, including personal, digital, and professional spheres. In the context of Ukrainian society, it is impossible to study conflict interaction without considering the realities of martial law.

Paper objective. The aim of the article is to present the results of a study on the characteristics of conflict perception and behavior skills among Ukrainians during martial law.

Paper main body. The study began in October 2021 with the aim of identifying the characteristics of conflict perception and conflict behavior skills among young people. The research involved 42 respondents aged 23 to 28, including 26 women and 16 men. To identify changes in conflict perception and behavior during the full-scale invasion, a follow-up survey was conducted, with 33 respondents participating (19 women and 14 men). The results of this second survey are presented in this article. Data from the initial survey of respondents who did not participate in the second phase were excluded to ensure statistical comparability. Two psychodiagnostic methods were employed in the study: A method for studying interpersonal perception in conflict situations (modified by O. Misenko). The

“Interpersonal Conflict Management” method (D. Wettern and K. Cameron).

Based on the method for studying interpersonal perception in conflict situations, it was found that, prior to the full-scale invasion, most respondents perceived conflict as verbal aggression or psychological incompatibility. Following the invasion, these perceptions shifted significantly. Respondents now primarily associate conflict with physical aggression, while verbal aggression and psychological incompatibility are viewed as secondary. An analysis of conflict behavior revealed that young people demonstrated a similar (moderate) orientation toward conflict prevention both before and after the invasion. However, the level of response to criticism significantly increased, while willingness to act as a mediator in conflict resolution decreased. The reduced willingness to mediate conflicts may reflect changes in attitudes toward interpersonal interactions in wartime. Increased emotional tension and fears for personal safety create a context in which young people may be less inclined to intervene in conflicts or act as mediators due to perceived risks and feelings of vulnerability. This reluctance to take on the role of mediator may also indicate growing distrust toward others and society as a whole, often a consequence of stress experienced during war. Additionally, it may highlight the lack of opportunities for safe and constructive communication, as collective efforts to resolve conflicts lose their effectiveness in the face of external circumstances.

Conclusions of the research. The study of young people's perceptions of conflict interaction during martial law revealed that the perception of conflicts undergoes significant changes in wartime. Prior to the full-scale invasion, most respondents viewed conflicts as verbal aggression or psychological incompatibility. However, during the war, their perceptions shifted toward physical aggression. This indicates that war alters the perception of conflicts, largely due to heightened social tension and physical threats. These changes in

perceptions may result from profound emotional and psychological transformations experienced by the younger generation as a consequence of stressful situations. It is

crucial to consider these shifts when developing psychological support programs and educational approaches for young people in wartime conditions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження поведінки особистості в конфлікті в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним через складну соціально-політичну ситуацію в Україні, що виникла внаслідок масштабної військової агресії. Згідно зі Стратегією забезпечення державної безпеки, прийнятою у 2021 році, одним із напрямків держави є формування стійких зв'язків між суб'єктами забезпечення державної безпеки і підтримка психічного здоров'я населення [11]. У цьому контексті дослідження конфліктної поведінки особистості дозволяє глибше зрозуміти, як індивіди реагують на стресові ситуації, пов'язані з війною, та які механізми дозволяють запобігти деструктивним наслідкам таких конфліктів.

Суспільна згуртованість є ключовим елементом забезпечення національної стійкості. Воєнний стан в Україні створює унікальну ситуацію, в якій конфлікти можуть виникати як на міжособистісному, так і на колективному рівнях. Однак у стані тривалого стресу та невизначеності можуть зростати рівні напруги між різними соціальними групами, що вимагає ефективного управління конфліктами. Дослідження поведінки особистості в таких умовах допоможе не лише виявити причини конфліктів, але й розробити ефективні методики їх вирішення, зокрема через соціальну та психологічну підтримку.

Крім того, наукові дослідження в цій сфері відповідають завданням Всеукраїнської програми ментального здоров'я, яка акцентує увагу на розвитку резильєнтності (психологічної стійкості) громадян [2]. Індивідуальна реакція

особистості на конфлікт залежить від багатьох факторів, таких як попередній досвід, рівень стресостійкості, доступність соціальної підтримки, культурні установки, особливості виховання та навіть біологічні аспекти. Наприклад, люди з позитивним досвідом вирішення конфліктів або ті, хто має міцну підтримку з боку родини чи громади, зазвичай демонструють вищий рівень адаптації до кризових ситуацій. У той же час особи, які зазнали травматичного досвіду чи перебувають у стані ізоляції, схильні до більш емоційно заряджених і деструктивних моделей поведінки.

Вивчення цих чинників дозволяє не лише краще зрозуміти механізми реагування на конфлікт, але й створювати персоналізовані підходи до надання психологічної допомоги. Такі підходи включають адаптацію терапевтичних технік під конкретні потреби особистості, розробку навчальних програм із управління емоціями, а також впровадження превентивних заходів на рівні громади. Наприклад, групові тренінги з розвитку навичок ненасильницької комунікації можуть стати ефективним інструментом для зменшення напруги у громадах, які найбільше постраждали від війни.

Розвиток навичок ефективної комунікації стає ключовим фактором у вирішенні міжособистісних конфліктів, які часто виникають у напружених умовах. Уміння розпізнавати власні емоції та правильно висловлювати свої потреби, а також активне слухання є основою конструктивного діалогу, який може запобігти ескалації конфлікту. Таким чином, інтеграція таких знань і навичок у широку психоосвітню діяльність сприяє

формуванню культури взаєморозуміння та соціальної згуртованості.

Особливого значення набуває і питання адаптації військовослужбовців та ветеранів, які після повернення до цивільного життя часто стикаються з внутрішніми та зовнішніми конфліктами. Це відповідає цілям, державних програм реабілітації ветеранів війни та їхніх сімей. Дослідження конфліктної поведінки допомагає розробляти програми реабілітації, які сприятимуть гармонізації їх взаємодії з соціумом та зниженню рівня агресії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Слід зазначити, що ступінь розробленості даної теми у вітчизняній і зарубіжній літературі представлена досить широко, так як психологічними аспектами конфліктів та конфліктної взаємодії займаються багато психологів та соціологів. Накопичений певний досвід досліджень із даної проблеми в Україні, висвітлений у багатьох джерелах. Наприклад чимало наукових досліджень, виконаних в Національному технічному університеті "Харківський політехнічний інститут" присвячені цій темі. Зокрема, Н. Підбуцька провела комплексне дослідження педагогічних умов формування конфліктологічної культури майбутнього інженера-машинобудівника [9], О. Романовський визначив особливості конфліктного спілкування в інженерній діяльності [10]. Вчені кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами зосередили свою увагу на вивченні тих аспектів конфліктної взаємодії, які є актуальними для інженерів та учасників виробничих колективів, що мають свою специфіку. При цьому варто зазначити, що ці дослідження були виконані ще до повномасштабного вторгнення, тому вони не враховують дії факторів, пов'язаних із воєнними діями.

Українські дослідники також приділяють багато уваги різним аспектам взаємодії в конфлікті. Зокрема, Л. Назарець досліджує стратегії поведінки в конфлікті в контексті їхнього конструктивного або неконструктивного впливу, зосереджуючись на конкретних прийомах подолання негативних наслідків конфліктів [7]. Гнезділова Я. розглядає інший аспект — використання емоційної маніпуляції для відстоювання своїх інтересів у ситуації конфлікту [3]. Котлова Л. вивчала конфліктні форми поведінки та способи їх корекції [6]. Таким чином, українські дослідники активно вивчають різні аспекти конфліктної взаємодії, зокрема стратегії поведінки, вплив емоційної маніпуляції та методи корекції деструктивних форм поведінки. Їхні дослідження спрямовані на виявлення ефективних способів подолання негативних наслідків конфліктів і формування конструктивних підходів до їх вирішення.

Українські дослідники вивчають природу конфліктної взаємодії у різних аспектах, особливу увагу приділяючи впливу цифрового середовища та комунікацій на виникнення і розвиток конфліктів. Так, у дослідженні А. Нікора про вплив соціальних мереж на міжособистісні відносини підкреслено, що соціальні мережі стали новим середовищем, яке не лише сприяє обміну інформацією, а й провокує виникнення конфліктів через швидке поширення думок, образ і непорозумінь. Дослідник акцентує на важливості розуміння цього феномену для розробки ефективних стратегій управління міжособистісними взаєминами у цифрову епоху [8].

Бортун Б. у роботі, присвяченій конфліктній взаємодії як предмету наукових студій, аналізує конфлікти як відкриту соціальну систему, яка відображає протиборство інтересів, тенденцій і оцінок. Автор наголошує на необхідності розвитку конфліктологічної компетенції, що дозволяє не лише

вирішувати конфлікти, але й запобігати їхньому виникненню через вчасну діагностику і правильне управління його рушійною силою [1]. Це дослідження суттєво впливає на концептуальне розуміння конфліктів як суспільного явища і їх конструктивного впливу на соціальні зміни.

У роботі Н. Капустіної, присвяченій конфліктній комунікативній поведінці у цифровому середовищі, досліджуються нові форми конфліктної комунікації, які виникають у цифровому просторі. Особливу увагу приділено таким явищам, як кібербулінг, хейтинг, тролінг і гріфтинг, які відображають специфіку агресивної поведінки в мережі. Авторка наголошує, що цифрове середовище одночасно відкриває нові можливості для комунікації та створює умови для нових форм конфліктної взаємодії [5].

Загалом ці дослідження демонструють, що конфліктна взаємодія є багатограним явищем, яке має різні прояви залежно від соціального, цифрового чи міжособистісного контексту. Вони пропонують підходи до розуміння природи конфліктів та управління ними, спрямовані на запобігання деструктивним наслідкам і стимулювання конструктивних змін у суспільстві.

Закордонні дослідники в останні роки все більше приділяють увагу дослідженню ролі емоційних стратегій реагування на ситуації конфлікту. Зокрема у статті М. Сантамарія-Віллар з колегами досліджено, як різні підходи до регуляції емоцій впливають на ефективність вирішення конфліктів, підкреслюючи, що адаптивні стратегії, такі як когнітивна переоцінка, сприяють конструктивній взаємодії [13]. У роботі К. Хуанг аналізується вплив соціальних мереж на формування уявлень молоді про конфлікти, демонструючи, що швидкий обмін інформацією в цифровому середовищі може як посилювати, так і пом'якшувати конфліктні взаємодії

залежно від контексту [12]. У дослідженні Дж. Спарада з колегами увага зосереджена на механізмах формування стійкості до конфліктів у робочому середовищі, де підкреслюється важливість підтримки психосоціального благополуччя для запобігання ескалації конфліктів [14]. Ці дослідження свідчать про актуальність вивчення емоційних і соціальних аспектів конфліктної взаємодії у різних контекстах, включаючи особистісні, цифрові та професійні сфери. В контексті українського суспільства неможливо досліджувати конфліктну взаємодію поза контекстом воєнного стану.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Попри значний обсяг досліджень конфліктної взаємодії, залишаються аспекти, які потребують більш детального аналізу, особливо в умовах сучасних викликів, таких як воєнні дії, пов'язані з ними стресори та зростаюча роль цифрового середовища.

1. Вплив воєнних дій на конфліктну взаємодію. Дослідження до повномасштабного вторгнення здебільшого не враховували специфіку впливу воєнних умов на поведінку особистості у конфлікті. Наразі очевидно є гостра необхідність дослідження шляхів впливу воєнних дій на стратегії подолання конфліктів, адаптацію до стресових умов та зміну цінностей і пріоритетів у соціальних взаємодіях.

2. Стресові фактори та їхній вплив на конфліктну поведінку. Війна суттєво підвищує рівень стресу, який змінює способи реагування на конфлікти. Залишається недостатньо вивченим вплив посттравматичного стресового розладу (ПТСР), гострих стресових реакцій та хронічного стресу на здатність особистості конструктивно вирішувати конфлікти. Потребують уваги також питання підтримки резильєнтності (психологічної стійкості) у конфліктній взаємодії.

3. Цифрове середовище як простір для конфліктів. Незважаючи на численні дослідження конфліктної комунікації в цифровому середовищі, залишаються недослідженими специфічні форми конфліктів, які виникають під час війни. Наприклад, використання соціальних мереж як інструменту для дезінформації, хейтингу чи цифрового цькування. Важливо також розробити підходи до регулювання таких конфліктів і підтримки етичної комунікації в умовах війни.

Подальше вивчення цих аспектів дозволить глибше зрозуміти специфіку конфліктної взаємодії в умовах сучасних викликів, розробити інноваційні підходи до управління конфліктами та зміцнення соціальної стійкості.

В своєму дослідженні ми зосереджуємося на вивченні місця і ролі особистості в конфліктній взаємодії під час воєнного стану, з урахуванням дії стресових чинників і умов загальної невизначеності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в презентації результатів дослідження щодо особливостей сприйняття конфлікту і навичок поведінки в ньому українців під час воєнного стану.

Завдання дослідження: 1. Дослідити особливості уявлень молодих людей про конфліктну взаємодію в умовах воєнного стану.

2. Визначити особливості поведінки української молоді в конфліктній взаємодії в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження було розпочато в жовтні 2021 року з метою визначення особливості сприйняття конфлікту і навичок поведінки в ньому людей молодого віку. В дослідженні взяли участь 42 респонденти у віці від 23 до 28 років, серед них 26 жінок і 16 чоловіків. З метою визначення змін сприйняття конфлікту і поведінки в ньому в умовах повномасштабного вторгнення було

проведене повторне опитування, в якому змогли взяти участь 33 респонденти (з них 19 жінок та 14 чоловіків), саме їх результати будуть представлені в цій статті. Результати першого тестування респондентів, які не взяли участь в другому етапі дослідження, було виключено з розгляду для забезпечення можливості проведення статистичного порівняння. Статистична обґрунтованість висновків дослідження досягалася за рахунок використання статистичних методів, що дозволяють знизити вплив випадкових факторів на результати дослідження.

В дослідженні було використано дві психодіагностичні методики: 1) методика дослідження міжособистісного сприйняття у конфліктній ситуації (модифікація О. Місенко) [4]; 2) “методика управління міжособистісними конфліктами” (Д. Веттен, К. Камерон) [4].

Методика дослідження міжособистісного сприйняття у конфліктній ситуації, розроблена та модифікована О. Місенко, є доцільною для використання у дослідженнях уявлень молодих людей про конфлікти завдяки своїй структурі та можливості охоплення ключових аспектів конфліктної взаємодії. Дана методика базується на застосуванні трьох шкал — “Конфлікт як фізична агресія”, “Конфлікт як вербальна агресія” та “Конфлікт як психологічна несумісність”, що дозволяє комплексно оцінити різні типи реакцій на конфліктні ситуації та уявлення про них. Такий підхід відповідає сучасним вимогам до психологічних досліджень, спрямованих на багатовимірний аналіз соціально-психологічних феноменів.

Молодь як соціальна група характеризується специфічними особливостями уявлень про міжособистісні відносини, що обумовлено впливом соціокультурного середовища, періодом становлення особистості та формуванням життєвих цінностей. Шкали методики дозволяють виявити, як молоді люди сприймають конфлікти – чи асоціюють вони

їх із прямим фізичним протистоянням, чи бачать їх у контексті вербальної агресії, що є більш поширеним у цифрову епоху, чи ототожнюють конфлікти з глибокими психологічними розбіжностями, які можуть бути менш помітними, але суттєво впливати на міжособистісні взаємини. Ці аспекти є особливо важливими для розуміння динаміки конфліктів серед молоді, яка часто перебуває у середовищах із підвищеним рівнем соціальної взаємодії. Окрім цього, методика є універсальною та адаптованою до різних контекстів дослідження, зокрема в освітньому середовищі, у молодіжних групах чи у позашкільних організаціях. Використання даних шкал забезпечує можливість не лише діагностувати сприйняття конфліктів, але й розробляти програми профілактики та корекції деструктивної поведінки. Уявлення молодих людей про конфлікти, отримані за допомогою цієї методики, можуть стати основою для розвитку навичок конструктивної взаємодії, формування емпатії та навчання ефективним стратегіям подолання конфліктних ситуацій.

Методики “Управління міжособистісними конфліктами” (Д. Веттен, К. Камерон) доцільно використовувати в дослідженні стратегій поведінки молодих людей у конфліктних ситуаціях завдяки її спрямованості на виявлення ключових аспектів взаємодії та управління конфліктами. Молоді люди, перебуваючи на етапі активного формування особистості, часто стикаються з різноманітними соціальними викликами, що потребують навичок ефективної комунікації, саморегуляції та співпраці. Використання цієї методики дозволяє всебічно оцінити особливості їхніх дій у контексті конфліктів, аналізуючи превентивні заходи, емоційні реакції та здатність до посередництва.

Шкала “Попередження виникнення невдоволення” є важливим інструментом для дослідження здатності молодих людей прогнозувати потенційні конфлікти та

вживати заходів для їх уникнення. Цей аспект є особливо актуальним для аналізу навичок емоційного інтелекту, таких як емпатія, здатність передбачати реакції інших учасників взаємодії та ефективно керувати соціальною динамікою. Шкала “Реакція на критику” спрямована на аналіз емоційно-когнітивної поведінки у відповідь на негативні судження чи зауваження. Молоді люди часто перебувають у ситуаціях, де критика з боку однолітків, наставників або батьків може бути тригером конфліктної взаємодії. Оцінка реакцій на критику дозволяє визначити рівень стійкості до стресу, здатність до конструктивного сприйняття зворотного зв'язку та потенціал до навчання на основі негативного досвіду. Шкала “Роль посередника у вирішенні конфлікту” дозволяє дослідити здатність молодих людей виступати у ролі фасилітатора чи модератора у складних соціальних ситуаціях. У груповій взаємодії, яка характерна для освітнього чи професійного середовища, молодь часто бере на себе роль посередника. Оцінка цієї здатності сприяє розумінню, наскільки респонденти вміють використовувати навички переговорів, пошуку компромісів та врегулювання суперечностей.

З метою визначення особливостей сприйняття і поведінки в конфлікті в умовах воєнного стану нами було виконано порівняння з використанням Т-критерія Вілкоксона. Даний критерій належить до непараметричних методів і використовується для порівняння двох залежних вибірок, що представляють результати вимірювань до та після певного впливу або події. У контексті дослідження змін у сприйнятті конфлікту до і після повномасштабного вторгнення, участь беруть ті самі респонденти, які проходять тестування на двох етапах — до початку події та після неї. Дані, отримані в результаті таких вимірювань, є парними, оскільки кожен респондент має два

значення — до та після події. Критерій Т-Вілкоксона дозволяє оцінити, чи є статистично значущими зміни в показниках між цими двома моментами.

Таке порівняння дозволяє не тільки визначити особливості уявлень про конфлікт, але і його зміни з урахуванням досвіду повномасштабного вторгнення.

Таблиця 1.

Результати методики дослідження міжособистісного сприйняття у конфліктній ситуації (модифікація Місенко О.) в групі досліджуваних до і після початку повномасштабного вторгнення

Шкала методики	Середній бал		Т-критерій Вілкоксона
	До початку повномасштабного вторгнення	Після початку повномасштабного вторгнення	
Конфлікт як фізична агресія	3,4	6,8	98**
Конфлікт як вербальна агресія	6,6	4,2	101**
Конфлікт як психологічна несумісність	6,5	3,1	95**

**- $p \leq 0,01$

За результатами методики дослідження міжособистісного сприйняття у конфліктній ситуації було визначено, що до початку повномасштабного вторгнення більшість респондентів сприймали конфлікт як вербальну агресію або психологічну несумісність. Після початку повномасштабного вторгнення уявлення про конфлікт змінилися на протилежні. Передусім респонденти вбачають у конфлікті фізичну агресію, а вербальна агресія і психологічна несумісність мають другорядне значення.

Зміна сприйняття конфлікту серед респондентів після початку повномасштабного вторгнення може бути пояснена впливом екстремальних соціально-політичних умов, які супроводжуються підвищеним рівнем стресу та небезпеки. У мирний період конфлікт зазвичай сприймається через призму вербальної агресії чи психологічної несумісності, оскільки такі форми є найбільш типовими для міжособистісних взаємодій у стабільному середовищі. Вони не несуть прямої загрози життю чи здоров'ю, а натомість відображають індивідуальні

відмінності у поглядах, цінностях чи комунікативних стилях. Однак початок війни та активізація військових дій змінили фокус уваги на більш екстремальні форми взаємодії, такі як фізична агресія, яка стала частиною повсякденної реальності для багатьох громадян.

Ці зміни також свідчать про те, що респонденти адаптували своє уявлення про конфлікт до нових умов, у яких фізична загроза набуває першочергового значення. Такий зсув може бути пов'язаний із безпосереднім досвідом або спостереженням актів фізичної агресії, що є характерними для ситуації війни. Психологічна адаптація до небезпечного середовища передбачає підвищення уваги до факторів, які становлять прямий ризик, тоді як менш критичні аспекти, такі як вербальна агресія чи психологічна несумісність, відходять на другий план. Це демонструє, як соціокультурний контекст і екстремальні обставини можуть впливати на сприйняття конфлікту, трансформуючи його з менш загрозливого феномена у життєво небезпечну реальність.

Таблиця 2.

Результати методики “управління міжособистісними конфліктами” (Д. Веттен, К. Камерон) в групі досліджуваних до і після початку повномасштабного вторгнення

Шкала методики	Середній бал		Т-критерій Вілкоксона
	До початку повномасштабного вторгнення	Після початку повномасштабного вторгнення	
Попередження виникнення невдоволення	40,6	38,1	156
Реакція на критику	38,5	44,3	122*
Роль посередника у вирішенні конфлікту	35,4	24,3	104**

** - $p \leq 0,01$, * - $p \leq 0,05$

Аналіз проявів поведінки в конфлікті показав, що до і після початку повномасштабного вторгнення молоді люди на однаковому (середньому рівні) орієнтовані на попередження конфліктів. Разом із тим суттєво підвищився рівень реагування на критику та знизилася готовність до виконання ролі посередника при вирішенні конфлікту.

Збереження стабільного орієнтування молодих людей на попередження конфліктів до та після початку повномасштабного вторгнення може бути свідченням загального прагнення до мирних і конструктивних взаємодій у суспільстві. Психологічно це може бути результатом соціалізації, при якій молодь набуває навичок регулювання конфліктів, використовуючи мирні стратегії та уникаючи ескалації. Оскільки конфлікти в повсякденному житті зазвичай мають менш катастрофічні наслідки, прагнення уникати конфліктів може залишатись на тому ж рівні навіть в умовах екстремальних ситуацій, таких як війна. Відсутність зміщення в стратегічному підході до попередження конфліктів вказує на те, що цей аспект поведінки залишається важливим для молодих людей, навіть якщо ситуація в країні суттєво змінилася.

Однак значне підвищення рівня реагування на критику після початку війни

можна пояснити посиленням психологічної напруги та стресу в умовах невизначеності та загрози. Війна змінює не тільки фізичне, а й емоційне середовище, що створює умови для збільшення чутливості до зовнішніх оцінок і зауважень. У таких умовах навіть незначна критика може сприйматися як загроза, що сприяє розвитку реактивної поведінки. Підвищена чутливість до критики є природною адаптацією до стресових ситуацій, оскільки вона дозволяє молодим людям відчувати контроль у зовнішньому світі, що часто виглядає непередбачуваним і небезпечним.

Зниження готовності до виконання ролі посередника у вирішенні конфлікту може бути наслідком змін у ставленні до міжособистісних взаємодій в умовах війни. Підвищення емоційної напруги та страх за власну безпеку створюють ситуацію, коли молоді люди можуть бути менш схильними до того, щоб втручатися у конфлікти або діяти як посередники, з огляду на можливі ризики та відчуття власної незахищеності. Відсутність бажання брати на себе роль посередника може також свідчити про зростання недовіри до інших людей та суспільства в цілому, що часто є наслідком пережитих стресових ситуацій, таких як війна. Це також може вказувати на відсутність можливостей для безпечної та

конструктивної комунікації в умовах, коли спільні зусилля для вирішення конфліктів втрачають свою ефективність через зовнішні обставини.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Вивчення уявлень молодих людей про конфліктну взаємодію в умовах воєнного стану показало, що в умовах війни сприйняття конфліктів зазнає суттєвих змін. Якщо до початку повномасштабного вторгнення більшість респондентів сприймали конфлікти як вербальну агресію або психологічну несумісність, то в умовах війни їх уявлення змістилися в бік фізичної агресії. Це свідчить про те, що війна змінює сприйняття конфліктів, зокрема через посилення соціальної напруги та фізичних загроз. Такі зміни в уявленнях можуть бути спричинені глибокими емоційними і психологічними трансформаціями, що відбуваються в молодому поколінні внаслідок пережитих стресових ситуацій. Важливо враховувати ці зміни при розробці програм психологічної підтримки та навчальних підходів для молоді в умовах війни.

Список літератури:

1. Бортун Б. Конфліктна взаємодія як предмет наукових студій: особливості трактування та функційні вияви. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. Вип. 73, № 3. С. 34–40.

2. Всеукраїнська програма підтримки ментального здоров'я "Ти як?". URL: <https://howareu.com/> (дата звернення: 23.01.2025).

3. Гнезділова Я. Емоційна маніпуляція: техніки і технології впливу. *Мова і культура*. 2015. № 4. С. 171–176.

4. Дзюба Т. Комплекс методик для діагностики психологічної готовності керівника школи до взаємодії в умовах конфлікту. Полтава : ПОППО, 2005. 64 с.

Дослідження поведінки молодих людей в конфліктних ситуаціях під час воєнного стану виявило значні зміни в їхній поведінковій реакції. Незважаючи на збереження стійкості до попередження конфліктів, відзначено суттєве підвищення рівня реагування на критику та зниження готовності до виконання ролі посередника у вирішенні конфліктів. Це може свідчити про посилення чутливості до зовнішніх загроз і зростання емоційної напруги, що характерно для умов війни. Зниження готовності до посередництва може бути наслідком змін у ставленні до інших, коли існує менша довіра до міжособистісних взаємодій через наявність зовнішніх стресорів. Важливим є розуміння цих змін для розробки адекватних стратегій підтримки і управління конфліктами серед молоді в умовах війни, а також для створення механізмів зниження напруженості та сприяння конструктивному вирішенню конфліктів.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері можуть включати глибше вивчення довгострокових ефектів війни на психологічне сприйняття конфліктів серед молоді, а також аналіз адаптаційних стратегій, які молоді люди розвивають у контексті зміненої соціальної реальності.

5. Капустіна Н. Конфліктна комунікативна поведінка у цифровому середовищі. *Вісник НЮУ ім. Я. Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2024. № 3. С. 54–64.

6. Котлова Л. Конфліктні форми поведінки та способи їх корекції. Актуальні проблеми психології: Організаційна психологія, Економічна психологія, Соціальна психологія. 2008. № 1 (21). С. 173–177.

7. Назарець Л. Особливості взаємодії у конфліктах та конструктивні прийоми їх подолання. *Збірник наукових праць РДГУ: Психологія: реальність і перспективи*. 2017. № 8. С. 197–202.

8. Нікора А. Вплив соціальних мереж на міжособистісні відносини: конфліктна взаємодія. Київ, 2024. 74 с.

9. Підбуцька Н. Педагогічні умови формування конфліктологічної культури майбутнього інженера-машинобудівника. Вінниця : Вінницький держ. педагогічний універ. ім. М. Коцюбинського. 2008. 22 с.

10. Романовський О., Пономарьов О., Підбуцька Н. Конфліктне спілкування в інженерній діяльності. Харків. 2014. 293 с.

11. Стратегії забезпечення державної безпеки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text> (дата звернення: 23.01.2025).

12. Huang X., Lajoie S. Social emotional interaction in collaborative learning: Why it matters and how can we measure it? *Social Sciences & Humanities Open*. 2023. № 7 (1). P. 100–447.

13. Santamaría-Villar M., Gilar-Corbi R., Pozo-Rico T., Castejón J. Teaching socio-emotional competencies among primary school students: Improving conflict resolution and promoting democratic co-existence in schools. *Frontiers in Psychology*. 2021. № 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.659348>.

14. Spadaro G., Graf C., Jin S., Arai S., Inoue Y., Lieberman E., Rinderu M., Yuan M., Van Lissa C., Balliet D. Cross-cultural variation in cooperation: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2022. № 5. pp. 1024–1088.

References:

1. Bortun B. Konfliktna vzaiemodiia yak predmet naukovykh studii: osoblyvosti traktuvannia ta funktsiini vyiavy [Conflict Interaction as a Subject of Scientific Research: Peculiarities of Interpretation and Functional Manifestations]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. 2023. Issue 73, no. 3. pp. 34–40.

2. Vseukrainska prohrama pidtrymky mentalnoho zdorovia “Ty yak?” [All-Ukrainian mental health support programme “Are you okay?”]. Available at: <https://howareu.com/> (accessed: 23.01.2025).

3. Hnezdilova Ya. Emotsiina manipuliatsiia: tekhniky i tekhnolohii vplyvu [Emotional manipulation: techniques and technologies of influence]. *Mova i kultura*. 2015. No 4. pp. 171–176.

4. Dziuba T. Kompleks metodyk dlia diahnostyky psykhlohichnoi hotovnosti kerivnyka shkoly do vzaiemodii v umovakh konfliktu [A set of methods for diagnosing the psychological readiness of a school leader to interact in conflict]. Poltava : POIPPO. 2005. 64 p.

5. Kapustina N. Konfliktna komunikatyvna povedinka u tsyfrovomu seredovyschi [Conflicting communication behaviour in the digital environment]. *Visnyk NluU im. Ya. Mudroho. Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia*. 2024. No. 3. pp. 54–64.

6. Kotlova L. Konfliktni formy povedinky ta sposoby yikh korektsii [Conflicting forms of behaviour and ways to correct them]. *Aktualni problemy psykhlohii: Orhanizatsiina psykhlohiiia, Ekonomichna psykhlohiiia, Sotsialna psykhlohiiia*. 2008. No 1 (21). pp. 173–177.

7. Nazarets L. Osoblyvosti vzaiemodii u konfliktakh ta konstruktyvni pryomy yikh podolannia. *Zbirnyk naukovykh prats RDHU: Psykhlohiiia: realnist i perspektyvy*. 2017. No. 8. pp. 197–202.

8. Nikora A. Vplyv sotsialnykh merezh na mizhosobystisni vidnosyny: konfliktna vzaiemodiia [The impact of social media on interpersonal relationships: conflictual interaction]. Kyiv, 2024. 74 с.

9. Pidbutska N. Pedahohichni umovy formuvannia konfliktolohichnoi kultury maibutnoho inzhenera-mashynobudivnyka [Pedagogical Conditions for the Formation of the Conflict Culture of the Future Mechanical Engineer]. Vinnytsia : Vinnytskyi derzh. pedahohichniyi univer. im. M. Kotsiubynskoho. 2008. 22 p.

10. Romanovskiy O., Ponomarov O., Pidbutska N. Konfliktne spilkuvannia v inzhenernii diialnosti [Conflict

communication in engineering activities].
Kharkiv. 2014. 293 p.

11. Conflict communication in engineering activities [Conflict communication in engineering activities]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text> (accessed: 23.01.2025).

12. Huang X., Lajoie S. Social emotional interaction in collaborative learning: Why it matters and how can we measure it? *Social Sciences & Humanities Open*. 2023. No. 7 (1). pp. 100–447.

13. Santamaría-Villar M., Gilar-Corbi R., Pozo-Rico T., Castejón J. Teaching socio-emotional competencies among

primary school students: Improving conflict resolution and promoting democratic co-existence in schools. *Frontiers in Psychology*. 2021. No. 12. 659 p.

14. Spadaro G., Graf C., Jin S., Arai S., Inoue Y., Lieberman E., Rinderu M., Yuan M., Van Lissa C., Balliet D. Cross-cultural variation in cooperation: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2022. No. 5. 1024 p.

15. Spadaro G., Graf C., Jin S., Arai S., Inoue Y., Lieberman E., Rinderu M. I., Yuan M., Van Lissa C. J., Balliet D. Cross-cultural variation in cooperation: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2022. No.5. 1024 p.

Стаття надійшла до редколегії 02.02.2025